

دیدهبانان آینده!

آشنایی با رویکردها و روش‌های مورد استفاده در آینده پژوهی

دکتر مرتضی مجدفر

بژوهشگر مسائل آموزشی

تاکنون در پنج بخش، برخی از اصول و مبانی آینده پژوهی را با شما در میان گذاشتیم. اکنون در این شماره، ضمن طرح رویکردهای مهم آینده پژوهی، روش‌های مورد استفاده در آینده پژوهی را هم شرح خواهیم داد که تا سه شماره و آخرین بخش از این سلسله مطالب ادامه خواهد یافت.

رویکردهای آینده پژوهی

مردم از هم اکنون باید بدانند آینده ممکن است آستن چه پیشامدهایی باشد. کدام پیشامدها احتمال وقوع بیشتری دارند و در میان آن‌ها کدام یک اقبال بیشتری دارد. بر همین بنیان، بر اساس نظر برایسون، سه رویکرد به مطالعه‌ی آینده وجود دارد:

آینده پژوهی واکاوانه یا تحلیلی: این نوع آینده پژوهی که آینده پژوهی اکتشافی نیز نامیده می‌شود، بر اساس اتفافی صورت می‌گیرد که پیش از این رخ داده است. یعنی روند تغییرات را در نظر می‌گیریم و آینده را پیش‌بینی می‌کنیم. برای مثال وقتی روند تغییرات تلفن را از تلفن اختراع گراهام بل تا قابلیت‌های گسترده‌ی تلفن‌های همراه امروزی، روی نموداری زمانی ترسیم می‌کنیم، تحلیل‌ها به ما می‌گویند آینده‌ی تلفن‌های همراه بسیار پیچیده‌تر از اکنون خواهند بود و باید در آینده نقشی بیشتر از آنچه این تلفن‌ها در زندگی امروزی دارند، برایشان قائل شویم.

آینده پژوهی تصویر پرداز: این آینده پژوهی از آن خلاقان و تصویر پردازان آینده است. آنان همواره در زمان خود با تمسخر مواجه شده و به حاشیه رفته‌اند، ولی بخش بزرگی از آینده از تصویرهایی است که این آینده پژوهان ترسیم می‌کنند. گفتیم، داستان‌هایی مثل نوشته‌های ژول ورن در زمره‌ی آینده پژوهی تصویر پرداز قرار می‌گیرند. از این روست که به آموزگاران توصیه می‌شود در شناسایی داستان‌های علمی تخیلی و معرفی آن‌ها به دانش آموزان خود کوشا باشند.

آینده پژوهی هنجاری: این آینده پژوهی که گاه آینده پژوهی مشارکتی نیز نامیده می‌شود، بر اساس رویدادهای حاضر احتمال وقوع رویدادهایی دیگر در آینده‌هایی نزدیک یا دور را پیش‌بینی می‌کند. برای مثال زمانی از ۲۱ وعده‌ی غذایی در هفته (۷ روز هفته ضربدر ۳ وعده‌ی غذایی صبحانه، ناهار و شام)، خانواده‌ها بیش از ۲۰ وعده را با هم صرف می‌کردند، ولی اکنون این تعداد با توجه به تغییر هنجارهای جامعه و ماشینی شدن زندگی امروزی، به وعده‌های کمتری تقلیل یافته است. ممکن است آینده پژوهی پیش‌بینی کند، در سال ۱۴۵۰ شمسی، اعضای خانواده‌های ایرانی هیچ وعده‌ی غذایی را با یکدیگر صرف نخواهند کرد.

← تمرین

سال هاست جشن‌های چهارشنبه‌سوری و حلول سال نو، عید نوروز و روز طبیعت با قدرت و رونق در کشورمان برگزار می‌شوند، ولی عده‌ای از آینده پژوهان هنجاری، با توجه به رونق برخی از جشن‌ها و آیین‌هایی که هیچ سنخیتی با فرهنگ ما ندارند، مانند آغاز سال نوی میلادی و میلاد حضرت مسیح (ع)، هالووین و ولنتاین، معتقدند به تدریج نوروز و جشن‌های بهار، به‌ویژه در کلان‌شهرها، کمرنگ و کم‌رنگ‌تر خواهد شد. چقدر با این پیش‌بینی‌ها موافقت می‌کنید؟ آیا دلایل و عواملی را سراغ دارید که در کمرنگ شدن آیین‌های مبتنی بر فرهنگ خودمان نقش داشته باشد؟ آیا تغییر در هنجارها، آن‌چنان قوی است که هنجارهای خودی را عقب براند؟

